

Rahvateaduslised küsimuskavad.

III.

Matmiskombed.

Eelmised kaks küsimuskava avaldas E. R. Muuseum iseseisvate brošüüridena ainelise rahvateaduse alalt (rahvariistest ja ehitustest). Selle küsimuskava otstarbeks on ulatada süstemaatilist materjali kogumist ka vaimlise rahvateaduse alale. Teateid ja pikemaid kirjeldusi Eesti muistseist matmiskombeist võtab tänuga vastu Eesti Rahva Muuseum Tartus.

I. Surma põhjus.

1) Missuguseid haigusi võis vanarahva arvamise järele arstida, missuguseid mitte? Mis oli arstimata haiguste põhjuseks? Mis nende põhjuseks, mille arstimine oli võimalik?

2) Kas oli mingisugustest märkidest ehk eeltähendustest juba enne haigeksjäämist näha, et keegi peatselt ära sureb?

II. Hingetõmbamine.

3) „Kas pöörab või läheb edasi“?

4) Mida võib otsustada erilistest nähtustest surmatunnil (marune ilm; vihm; pikne; surnu väljanägemine)?

5) Kas tõstetakse põdeja enne suremist kuhugi teise koha peale (maha õlgedele, laudsepuule, pingile)?

6) Kas katsutakse hingetõmbamist kuidagiviisi kergendada, kui see raske on (tehakse üks lahti, tehakse midagi katki surija pea peal jne.)?

7) Mis on põhjuseks, et hingetõmbamine raske? Missugustel inimestel on see eriti raske?

8) Kas naabreid kutsutakse hingelahkumisele? Mis nad teevad surija juures?

9) Kas tohib selles toas magada, kus haige suremas? Põhjus?

10) Kas pööratakse peegel tagurpidi või kaetakse kinni? Kas toas midagi muud muudetakse enne või kohe pärast surma silmapilku?

11) Kas viimasel hingetõmbusel peab täielik vaikus olema või tohib häälitseada ja muud müra teha?

- 12) Kas on suremise puhul mingisuguse mänguriistaga mängitud?
 13) Kas pannakse enne suremist veekauss ja rätik akna peale?
 Mispärast?
 14) Kas põletatakse küünalt hinge lahkumisel?

III. Pesemine ja rõivastamine.

- 15) Kes peseb surnu?
 16) Kus pestakse surnut?
 17) Millega pestakse (vesi, seep, lapp, viht)? Missugusest nõust?
 18) Missugust tasu saab pesija? Mis on tagajärg, kui pesijale palka ei maksta?
 19) Kuidas rõivastatakse surnu? Mis riideosad pannakse enne selga mees-, mis naisvormule?
 20) Kas vajutatakse surnu silmalaud kinni? Millal see sünnib? Kuidas seda toimetatakse (süljega, rahaga jne.)?
 21) Mis tehakse, et surnu suu ei jääks lahti?
 22) Kuhu pannakse surnu pärast pesemist ja rõivastamist?
 23) Kuhu pannakse surnupesemise vesi, õied ja veenõu? Mis tehakse pärast ülejäänud surnupesemis-seebiga?

IV. Surnu kodushoidmine.

- 24) Kas surnu kodusoleku ajal pidi oldama ettevaatlik? Kas oli vaikus sel ajal tähtis? Missuguseid töid ei tohtud teha? Kas põrandat pühiti või küüriti?
 25) Kas ahvardas surnut mingi hädaoht? Kuidas katsuti seda ära hoida? Kuidas kaitsiti surnut vanapagana eest? Kuidas kaitsiti kõue-ilmaga eest? Kuidaviisi mõjus kõue-ilm surnu peale?
 26) Kas valvati surnu juures öid? Kes valvasid? Kuidas viitsid valvajad aega?
 27) Kas ennustati mingisuguseil põhjusil uut surmajuhtumust?
 28) Kas põletati küünalt surnu juures? Kus nimelt?
 29) Kas külarahvas käis surnut vaatamas? Kas nad töid midagi kaasa või andsid midagi surnule? Mis tegid nad veel surnu juures?
 30) Kas surnu majast külla midagi anti või viidi?

V. Kirst ja kirstupanek.

- 31) Kas mäletatakse kirstusid, mis on olnud ühest puupakust välja õõnestatud? Kuidas seesugust kirstu kutsuti (ruuh, ruhi, rohekane jne.)? Kuidas tehti säärane kirst?
 32) Kas on kuulnud, et surnuid kunagi oleks ilma kirstuta maetud?
 33) Kes tegi surnule kirstu? Kas on olnud kombeks juba elus ja tervise juures olles omale kirstu teha või muretseda?
 34) Missugust tasu maksti kirstutegijale?
 35) Mis tehti kirstulaastudega?
 36) Millal sündis kirstupanek? Missugune ase tehti kooljale kirstu? Mis pandi keha, mis pea alla?

- 37) Mis anti kooljale kirstu kaasavaraks (nõel, lõnga, hari, seep, tubakat, piip, raha, viina, viljateri jne.)?
 38) Kas pandi surnule midagi kätte või rindadele?
 39) Kuidas sündis kirstu kinninaelutamine?

VI. Handaviimine.

- 40) Kui mitu päeva pärast surma maeti muiste?
 41) Kes tuleb surnut hauda viima?
 42) Kas anti matusevõrastele süüa, enne kui ära mindi?
 43) Mil ajal sündis äraminek?
 44) Kas oli kombeks surnut esialgu kanda? Kui kaugele kanti? Kes kandsid? Kuidas?
 45) Kas on olnud tarvitusel mingisugune kanderam („kooljarahe“ jne.)? Mis sellega tehti?
 46) Kas läks ka lesk oma abikaasat surnuaiale saatma?
 47) Kas enne ärasõitu tapeti mõni väiksem koduloom?
 48) Missuguseid kombeid peeti surnut välja viies? Kas löödi nael lävepaku sisse? Kas lasti kirst läve peale? Kas suitsutati pärast tuba (näit. kadakaokstega)?
 49) Kumb (puusärgi pea- või jalg-) ots viidi toast välja minnes ees?
 50) Kas visati surnule midagi järele (põrandait, prügi, tuhka, vett, rauda, terast, õlut, viina)?
 51) Kas ehiti surnuhobust või seile rakkeid kuidagiviisi või varustati mingisuguse märgiga?
 52) Kust ei tohtinud surnuga sõita (näit. üle põldude)?
 53) Kas on kuulnud, et surnu olnud vahel nõnda raske, et hobused vaevalt võisid vedada? Millest see tuli?
 54) Kas sõideti tuhatnelja? Mispärast? Kas istuti puusärgil?
 55) Kas peatati kuskil mõne puu juurel? Kuidas kutsuti seda puud (virvepuu, jumalapu, laudsiptai jne.)? Mis seal tehti? Kas löigati ka riste puu külge? Kas on sealpool sääraseid puud olemas?

VII. Matmine.

- 56) Kas viidi surnu enne hauda sängitamist kirikusse? Kas tehti kaas lahti? Mis tegid matuselised?
 57) Kes oli haa kaevanud? Missugust palka maksti talle?
 58) Kuidas lasti kirst hauda?
 59) Kas visati midagi haa põhjale?
 60) Mis puust ja missugune oli rist?
 61) Kas süüakse haul pärast matmist? Kuidas see sünnib?
 62) Kas kinnitatakse ristile päelu või muid ehteid?

VIII. Tagasisõit.

- 63) Kas sõideti pikkamööda või hooga?
 64) Kas peatati kuskil?
 65) Kas sõideti või käidi tulest läbi? Millest tehti tuli? Kuhu see tehti?

- 66) Kas oli veel mingi komme abinõuks, et surnu ei saaks tagasi tulla ?
67) Kas pärast surmamajja jõudmist pesti käed ? Kas käidi saunas ?

IX. Matusepidu.

- 68) Missugune loom tapeti matusteks ? Missugust toitu tehti peale liha ?
69) Kas surnut matusepidul ka mäletati ? Kas hoolitseti tema söömise eest ?
70) Kas oli mingid määrusi, kuidas tuli matustel süüa ?
71) Missugune oli söömise ja joomise kord ?
72) Kas lauldi ?
73) Kas peetakse vaeseid meeles ?

X. Surnute mälestamine.

- 74) Kas surnut leinatakse ? Missuguseid leinamärke kantakse ?
75) Kas surnut pärastpoole tähtpäevil mälestatakse ? Millal (40 päeva, aasta, kolme, kuue aasta järel ; teatud kalendripühadel) ? Kuidas mälestatakse ?
76) Mis tähendab „hingede-aeg“ („jao-aeg“) ? Millal algas, millal lõppes ? Kas siis hingesid mäletati ? Kuidas võeti surnute hingesid vastu ? Kas neile valmistati ka sööma-aeg (näit. sauna) ?

XI. Kodukäijad jne.

- 77) Missugused surnud hakkasid kodu käima ? Kas arvati olevat midagi erilist põhjust, mispärast surnust sai kodukäija ?
78) Mis tehti, et surnu ei hakkaks kodu käima ? Kas näit. peale matuserongi ärasõitu rehitseti jäljed kinni ? Ristide tegemine ?
79) Kas on kuulnud, et surnu oleks kirstu kummuli pandud ? Missugune surnu (nõid, langetõbine jne.) ?
80) Mis tehti surnu kodukäimise lõpetamiseks ?
81) Kas tegid surnud elusolijaile mingit kahju (surmasid karja jne.) ? Kas surnust võis hakata teisele haigust ? Missuguseid ? Mis tähendab „kooljaluu“ ?
82) Kas surnu abil võis mingisuguseid haigusi parandada ? Kas tehti surnu abil nõiakunste ?
83) Mis tähendab „marras“ ja mida teatakse mardast jutustada ?

J. M.